

УДК 070: 82-94 (477)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2022.28.268490>

ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ НАРАТИВ КОМУНІКАНТА ЯК СПОСІБ ОСМИСЛЕННЯ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ВОЄННОЇ РЕАЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ Є. ШИШАЦЬКОГО «МАНДРІВКА ДО ПОТОЙБІЧЧЯ. МАРІУПОЛЬ»)

Аліна Червінчук,

старший викладач кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій
факультету журналістики, реклами та видавничої справи
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
e-mail: alinachervinchuk@gmail.com

У статті підкреслено, що сучасна українська воєнна документальна література розвивається швидкими темпами, це зумовлено сучасним соціальним контекстом через вторгнення РФ, – повномасштабною війною в Україні. Тривале перебування в умовах воєнного часу потребує осмислення, оцінювання подій, актуалізації та пояснення як для української аудиторії, так і закордонної, чим пояснюється інтерес авторів до такого способу віддзеркалення воєнної реальності.

У дослідженні зосереджено увагу на виявленні потенціалу нарративного способу організації матеріалу в документальних збірках про війну в Україні. Підкреслено, що специфіка осмислення воєнної реальності та її репрезентації авторами узалежнена від статусу комуніканта як автора-спостерігача за подіями та автора-учасника подій. Якщо автори-спостерігачі за подіями чітко усвідомлюють свої комунікаційні наміри для досягнення конкретних комунікаційних ефектів (зокрема впливу на громадську думку), то автори-учасники передусім прагнуть актуалізувати персональний пережитий досвід конкретних подій, осмислити його, поділитися з аудиторією, відрефлексувати.

Виявлено, що збірка Є. Шишацького «Мандрівка до потойбіччя. Маріуполь» у вигляді «щоденникових записів» демонструє суб'єктивний досвід автора, пережитий ним під час мандрівки до Маріуполя з волонтерською місією – допомогти своїм рідним та землякам. Здобутий досвід суттєво вплинув на ціннісні орієнтири автора, адже він ретроспективно розповів про перешкоди, з якими зіткнувся на своєму шляху та які йому не вдалося подолати, про особливості адаптації до нової реальності – воєнної.

Ключові слова: війна в Україні, воєнна документалістика, воєнна реальність, авторські комунікаційні наміри, нарратив.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми та її зв'язок із науковими й практичними завданнями.

Сучасна українська воєнна документалістика – феномен, що постійно розвивається, трансформується, адже фіксує та віддзеркалює воєнну реальність, в якій ав-

тори таких творів (як і суспільство в цілому) перебувають із 2014 року. Так, впродовж восьми років тривали воєнні дії на Донбасі, які 24 лютого 2022 року через агресивне вторгнення РФ переросли в повномасштабну війну.

Автори по-різному осмислюють цю воєнну дійсність, узалежену передусім від їхнього статусу як комунікантів, організують документальний матеріал, відтворюючи зафіксоване, побачене, пережите таким чином, аби реалізувати конкретні комунікаційні наміри. Водночас відзначимо: інтерес комунікантів до такого способу відтворення буденної реальності громадян, які тривалий час перебувають в умовах війни, відчують постійну загрозу з боку агресора, не вщухає, тому що ці події потребують прийняття, оцінювання та осмислення. Окрім цього, поширення такої прози важливе не тільки для української аудиторії, але й для закордонної спільноти, щоб вкотре нагадати світові про те, якою кровопролитною та трагічною є війна в Україні. На наше переконання, способи та форми актуалізації воєнної проблематики в межах документальної прози будуть розширюватися та увиразнюватися, адже мають бути почуті голоси тих, хто «тут і зараз» проживає такий досвід, і це потребує відповідного наукового та професійного дослідження.

Науковий інтерес пояснюється необхідністю дослідження способів моделювання сучасної української воєнної історії, в якій віддзеркалено умови воєнного часу та воєнний досвід, що дасть можливість з'ясувати, як автори осмислюють ці події та на чому орієнтують суспільну увагу.

Об'єкт дослідження – збірка «Мандрівка до потойбіччя. Маріуполь» Є. Шишацького, що репрезентує реалії життя українського населення в умовах повномасштабної війни 2022 року (з позиції безпосереднього учасника подій). *Предмет* – специфіка побудови документальної історії про повномасштабну війну в Україні, спосіб авторського осмислення та відтворення воєнної реальності.

Мета дослідження – проаналізувавши обрану документальну збірку, визначити авторські підходи до опрацювання, оформлення документального матеріалу та репрезентації воєнної реальності, особливості побудови нарративної історії. Досягнення поставленої мети потребує реалізації таких *завдань*: визначити авторський підхід до опису та осмислення досвіду війни, дослідивши специфіку подачі інформації комунікантом; сформувані уявлення про моделювання сучасної української історії, в якій присутня війна, що постає в українській воєнній документалістиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За нашими спостереженнями, хоч воєнна документалістика про війну в Україні швидкоплинно розвивається, а кількість таких творів щороку збільшується, дослідницький інтерес до такого типу вербальної творчості суттєво не підвищився, зокрема з позиції журналістикознавчої науки. Натомість літературознавці децю більше приділяють уваги цьому феномену в сучасній літературі, що підтверджують віднайдені нами публікації за останні декілька років. Загальна тенденція наукових пошуків фахівців – дослідження жанрових особливостей воєнної прози (воєнної документалістики).

Так, Н. Герасименко сконцентрувала увагу на дослідженні жанрології документальної літератури про війну на Донбасі, підкресливши такі результати своїх пошуків: «Найперше всі твори засвідчують той факт, що сучасна література нон-фікшн перебуває в динамічному розвитку, відкрита до трансформації з іншими жанрами. Відтак проаналізовані книжки сучасних українських авторів є еkleктичними за жанровою формою текстів: у них поєдналися публіцистика й автобіографія, вірші в прозі, новели, репліки тощо, але водночас вони єдині за темою, пафосом, нарративом і світоглядом письменників» [3, 19].

Я. Кулінська також відзначила еkleктичність жанрових форм документальних творів про війну, адже, за її спостереженнями, у межах такої літератури «поєднуються деталі щоденникових записів, публіцистика та авторські вірші; <...> фейсбукпости поєднуються із щоденниковими нотатками й публіцистикою – роздумами, міркуваннями, історіями побратимів, та ще й проілюстровані фото» [6, 58].

І. Волосянко у своїй статті зауважила, що сучасна українська документальна проза, присвячена темі російсько-української війни на Сході України, активно використовує потенціал більшості традиційних жанрів як «малої», так і «великої» прози. Однак, на її переконання, «найталановитіші письменники намагаються експериментувати, створюючи симбіоз із нібито непоєднаних раніше жанрів, а також відповідно до власних особистісних задумів реалізують певні композиційно-сюжетні особливості, використовуючи різні модифікації» [1, 95].

Зазначимо, що науковці (Н. Герасименко, І. Насмінчук), досліджуючи жанрову специфіку документальних творів про війну в Україні, не оминають увагою й специфіку моделювання воєнної реальності [7] та образотворення героїв війни, особливості відтворення пережитого ними воєнного досвіду [4; 5], проте не ставили перед собою завдання – системно проаналізувати окреслені аспекти.

Ми переконані, що форма не превалює над змістом, хоч специфіка авторського підходу до організації матеріалу й суттєво впливає на процес сприймання та розуміння твору. У цій науковій статті ми сконцентруємо увагу на з'ясуванні особливостей побудови документальної історії, використовуючи потенціал нарративу, та визначенні комунікаційних намірів автора, адже, за нашими спостереженнями, цей аспект сьогодні залишається дослідженим на недостатньому рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасній воєнній документалістиці першочерговий інтерес викликає специфіка авторського осмислення та моделювання воєнної реальності, ставлення до того, що комунікант описав, на чому акцентував увагу (на зовнішньому світі, окремих персонажах чи власних внутрішніх переживаннях); які уявлення про війну та людину в умовах війни в нього виникли [8, 266]. Тож вважаємо за необхідне для початку розглянути питання статусу автора воєнного документального твору.

Статус автора документальної воєнної історії. У своїх попередніх дослідженнях воєнної документалістики, систематизованих та викладених у монографії

[9], ми вже підкреслювали, що автор твору моделює воєнну реальність, що узалежнена від його статусу як *автора-спостерігача за подіями* (некомбатанта, професійного комуніканта, журналіста/письменника тощо) та *автора-учасника подій* (комбатанта, військового, волонтера тощо).

Так, ми підкреслили, що статус автора-спостерігача за подіями «визначений і обумовлений професійною позицією журналіста як некомбатанта, який має виконувати свій обов'язок – інформувати аудиторію про обставини та особливості розгортання воєнного конфлікту» [9, 46]; натомість автори-учасники подій (комбатанти) «репрезентують передусім суб'єктивну реальність, свій власний емоційно зорієнтований досвід війни, а тому твір досягає свого рівня впливовості завдяки інтуїтивним, а не професійно-комунікаційним діям автора, який керується тим, що відчуває, а не наперед визначеним ефектом впливу» [9, 62–63]. Наявність суб'єктивності з метою демонстрації особистого начала, авторського світобачення; ретроспективність; подвійність точок зору через присутність кількох часових планів [2, 34] (описані події та сприймання їх у реальному житті з урахуванням здобутого досвіду), діалогічність, – все це характерно для збірок другого типу, що пояснюється найбільш поширеним форматом викладу, – щоденниковими записами.

Автори таких збірок передають персональний досвід, передусім емоційний, налаштовуючи аудиторію на інтимну «розмову», адже у фокусі «індивідуальне, своє, експлікація стану героя-розповідача у кульмінаційні моменти життя на війні, аби відобразити її інакше, – емоційно показати, як війна впливає на особистість із усталеним світоглядом, принципами і цінностями, як змінюється/руйнується усталена поведінка, сприйняття навколишнього світу, коли в ньому є війна» [9, 63-64]. Таким чином долається дистанція між читачами та учасниками цих подій, аудиторії надається можливість «прослідкувати, відчути, ніби занурившись в авторську свідомість: що відчував, про що думав герой-розповідач у конкретні миттєвості війни, якою вона далась йому» [9, 63-64].

Автор аналізованої збірки «Мандрівка до потойбіччя. Маріуполь» Є. Шишацький працював журналістом, має достатній професійний досвід у написанні текстів для масової аудиторії. Однак у межах цієї збірки щоденникових записів розкривається суб'єктивний досвід автора як волонтера, а не журналіста з редакційним завданням.

Безперечно, попередній професійний досвід роботи, на нашу думку, допоміг авторові систематизувати отриманий матеріал, але вважаємо доречним віднести цю збірку до другого типу – осмислення подій із позиції безпорядного учасника (автор не ставив перед собою конкретних професійних задач, навпаки – наміром стало осмислити пережитий суб'єктивний досвід, поділитися болючими спогадами з аудиторією). За запропонованою нами типологією способу репрезентації війни з позиції учасника подій (війна як екзистенційний досвід; війна як альтернативна реальність; війна як воєнний досвід) [9, 151-201] віднесемо цю збірку до першого способу репрезентації – *війна як екзистенційний досвід*. Адже ця збірка розкриває подорож автора як цивільної

особи (волонтера) до Маріуполя; наміри цієї подорожі – знайти рідних, відвезти їх до безпечного місця, а також допомогти іншим землякам, які цього потребують.

Мандрівка до Маріуполя часу повномасштабної війни демонструється як цикл, який автор має пройти, завершити, досягти поставленої мети та повернутися живим; подорож – це отримання нового життєвого досвіду в умовах просторово обмеженої воєнної реальності, що суттєво вплинуло на уявлення автора про навколишню дійсність та трансформувало його ціннісні орієнтири.

Збірка як сукупне ціле демонструє *словідь* автора про виклики, з якими він зіткнувся на своєму шляху, перешкоди, які все ж завадили йому досягти поставленої мети. До уваги аудиторії донесено персональний суб'єктивний досвід перебування в умовах воєнної реальності конкретної людини, що ділиться пережитим із метою саморефлексії, а не з метою досягнення заздалегідь визначеного комунікаційного ефекту – формування громадської думки, впливу тощо. Впродовж викладу історії автор вдається до демонстрації власних суб'єктивних міркувань, пропонує варіант свого бачення та осмислення війни, яку переживає кожен; принципово, що авторські думки не містять настановності.

Специфіка наративного викладу. У попередніх дослідженнях ми з'ясували, що наратив у сучасній українській воєнній документалістиці забезпечує організацію воєнного досвіду у вигляді хронологічно орієнтованого поступового викладу воєнної історії з акцентуванням на кульмінаційних моментах, а також репрезентації персонального досвіду авторів-учасників подій, що розширює уявлення широкої громадськості про специфіку цієї воєнної реальності [9, 39], в якій перебував розповідач; до того ж, для авторів-учасників важливо передати власне суб'єктивне бачення подій – емоційне, відверте, живе, і тому, на наше переконання, – найбільш актуальне, цікаве та важливе для аудиторії.

Збірка характеризується поступовим викладом історії, за винятком прологу, адже автор розпочав із найбільш пріоритетної для нього сцени й підкреслив її символізм ще на початку в назві – «10:17» [10, 7]. Це цифри, що були зафіксовані на застиглому годиннику в холі військової комендатури днр (сmt. Володарське); і це те, що назавжди вкорінилось у його пам'яті, про що він зазначив наприкінці історії.

Водночас реальність зображується фрагментарно, епізодично, дискретно, дещо хаотично, що пояснюється форматом, – щоденниковими записами, які автор систематизував у єдине ціле. Можемо відзначити як особливість цих щоденникових записів – зосередженість автора не винятково на демонстрації власних внутрішніх переживань, рефлексіях, але й на репрезентації зовнішнього простору – атмосфери, діалогів із іншими героями. Так, автор описує зміну атмосфери, конкретизує часопростір, в якому перебуває «тут і зараз», вказує як змінюються один за одним дні повномасштабного вторгнення рф в Україну.

Основний хронотоп переплітається з іншими (простежуються авторські відступи у вигляді спогадів про інші життєві ситуації – університет, період Майдану, пере-

їзд до Києва після початку воєнних дій на Донбасі тощо); демонструються ці події в кульмінаційні моменти історії, коли авторові важливо ретроспективно оцінити свої теперішні дії, провести паралелі з подіями попередніх років.

Простежується не тільки опис реальності, але й оцінка подій, дій, вчинків, інших людей; хоча автор і не ставив перед собою такого завдання, все ж оцінює те, до чого не може залишатись байдужим, не забуваючи про пріоритетну задачу свого перебування «тут і зараз». Також відзначимо, що впродовж усієї історії автор намагався відсторонитися від нав'язливих міркувань на тему «свій-чужий» (ворог-друг), хоча в деякі моменти все ж ділився своїми думками: «...У мене є завдання – допомогти людям і повернутися. Усе, що наближає мене до вирішення – добре... Тому жодних патріотичних іскр в очах. Жодного натяку на агресію та ненависть. Але і жодного самоприниження...» [10, 27]; «Він ворог чи свій? Допомагає моєму батькові – тобто свій. Стріляє чи стрілятиме по наших військових – тобто ворог...» [10, 128].

Історія цієї мандрівки – малоструктуровані конкретні епізоди життя Є. Шишацького; точка відліку цих зафіксованих та осмислених фрагментів – початок повномасштабної війни. Увазі аудиторії репрезентується розповідь про проблему вибору в умовах воєнного часу, про те, як війна фізично і когнітивно змінила навколишню реальність кожного громадянина, незалежно від соціального статусу, політичних уподобань тощо.

Комунікаційні наміри автора. Є. Шишацький намагався максимально конкретизовано (через об'єктивні причини, як він зауважив, деякі деталі та імена довелось змінити) продемонструвати воєнну дійсність, з якою зіткнувся особисто він та всі українці.

Перебування в цій реальності – для нього неабияке випробування, тому він доволі критично оцінює свої дії. Поїздка до Маріуполя, яку він окреслює як «мандрівка до потойбіччя», – цілком усвідомлений вибір, адже він вбачає необхідність діяти, а не спостерігати. Автор не ставить за мету узагальнено, панорамно описати цю воєнну реальність, з якою зіткнулася країна та громадяни, навпаки, він вдається до конкретики, описує лише те, що переживає на своєму досвіді та ті події, очевидцем/учасником яких став.

На початку він підкреслив відмінність у сприйманні та прийнятті цієї повномасштабної війни, бо до уваги аудиторії – власне бачення подій автором із двох віддалених просторово перспектив: Києва, де перебуває він, та Маріуполя, де перебувають його родичі. Адже відчуття потенційної загрози цієї воєнної реальності сприймається та демонструється по-різному, виходячи з попереднього досвіду героїв: «Я – в Києві з коханою Настею. З запасами їжі та води, облаштованим укриттям, з газовим пальником і балонами. З зібраними рюкзаками. Впевнений, що основний удар піде на столицю. Рідні – у Маріуполі. Погано підготовлені, але з тривожними сумками. Впевнені, що нічого страшного не буде. За вісім років мій Лівобережний район звик до “бахів” зі сходу» [10, 13].

Автор акцентує увагу на конкретних особливостях воєнної реальності тих, хто намагається доїхати до Маріуполя, та й самих мешканців міста. Воєнна реальність – це долання незліченної кількості блокпостів «денеєрівців». Воєнна реальність –

це систематичні довготривалі допити представників днр із метою виявити «активістів» та «націоналістів». Воєнна реальність – це дефіцит елементарних речей, до яких так всі звикли у мирній реальності (продуктів харчування, засобів особистої гігієни тощо). Воєнна реальність – це щоденний пошук шляхів порятунку від небезпеки; проходження обов'язкової фільтрації (ініційованої російськими окупантами), а потім – вибір без варіантів вибору: «їдеш у ДНР або росію» [10, 131]. Воєнна реальність – це трагічні наслідки атак мирного міста російськими авіабомбами. Воєнна реальність – це оксюморон, те, що, здавалось би, не може існувати в таких умовах: співіснування людей, що намагаються врятуватися (і обирають «найменш небезпечний маршрут – у ближчий бік, де боїв уже не було» [10, 131]), і тих, хто намагається досягти власних корисливих намірів (автор наводить приклад про мародерів, які викрадали кабель після обстрілів).

Авторські інтенції, що мають місце в такому типі наративу, можна узагальнити як риси певної комунікаційної стратегії – продемонструвати персональний досвід перебування в цій воєнній реальності. Знайомство з цією реальністю та правилами життя у ній розкривається автором поступово, увага акцентується на пріоритетних етапах «мандрівки».

Період «до» поїздки. Комунікант усвідомлює, що ідея цієї подорожі може видаватися неабиякою авантюрою, але при цьому розуміє можливі ризики та загрози, тому підкреслює, що серйозно та виважено підготувався до цієї подорожі. Автор детально розповів про те, як вивчав ситуацію з прибуттям до Запоріжжя, комунікував із представниками гуманітарних штабів, волонтерськими групами, зустрічався з тими, хто планує колоною виїжджати до Маріуполя. Водночас в умовах воєнного часу складно щось стратегічно планувати, адже щодня війна вносила суттєві корективи та ускладнювала мету поїздки автора, про що він і зазначив у своїх записах: «...За десять днів моєї запорізької адаптації та пошуків окупанти закрили Маріуполь на в'їзд. Шанси заїхати на Лівий – та хоч кудись – фактично розтанули. Єдине, що залишалось, – вивозити тих, хто зміг вибратися в західне передмістя» [10, 19].

Період «під час» поїздки. Найбільше приділяється увага цьому етапу подорожі, адже тут автор зіткнувся з серйозними випробуваннями на своєму шляху. Найстрашніше для розповідача – не безпосередня й очевидна загроза/небезпека, а передчуття невідворотності подій та очікування: «...Ранкове сонечко сушило росу на свіжій траві. Мужики курили та гутарили. "Охоронці" посміювались. А за кадром вбивали Маріуполь. Моє рідне місто» [10, 61].

Передусім у фокусі уваги автора – детальний опис долання блокувань «денеєрців», систематичних допитів та атмосфери перебування в полоні. Маніпулювання, психологічний тиск, очікування наступного допиту, умови перебування (камера, в якій перебували чоловіки й жінки, яких затримували з різних причин) – усе це, на переконання розповідача, суттєво вплинуло на його емоційний стан та подальшу поведінку. Розуміння того, що потрібно «зберігати холодну голову» [10, 94] у кри-

тичних обставинах не сприяло тому, щоб не піддатися на провокацію «недружніх озброєних людей у глибокому окупаційному тилу» [10, 95] та не почати виправдовуватися за неточності й відповідати на безпідставні підозри: «...І я детальку за деталькою заривав себе все глибше і глибше, говорячи про переїзди, проукраїнські мітинги, журналістику, волонтерство, бажання допомоги. А відкрив цю скриню Пандори сам, своєю кривою реакцією. Тупо придурок...» [10, 95].

Також автор продемонстрував реалії життя, атмосферу смт. Нікольське, адже певний час перебував там у притулку для біженців: «...Кашляли всі – молоді, старі, діти. Мокро, багато, напружено. Я підозрював, що нормальних ліків проти кашлю жоден з них не бачив з 24 лютого» [10, 111]; «...Люди бухикали, хропіли, чхали, чапали до черевиків, щоб вийти в туалет, поверталися. Малюки підплакували» [10, 113].

Період «після» поїздки. Емоційно для автора видався найскладнішим цей етап, тому що хоч і фізично він повернувся з того жахіття, думками все ще продовжував проживати здобутий досвід. Хоча автор критикує свої дії, водночас не соромиться відверто ділитися тим, що йому не вдалося досягти початкової цілі своєї поїздки – врятувати людей, адже транспорт відібрали після допитів, та довелося змінювати власні орієнтири – намагатися виїхати з небезпечної зони самостійно. Про свій стан після повернення з небезпечної зони він зазначає наприкінці історії: «<...> фізичне повернення з потойбіччя відбулося. Психіка ж поки була там. Настільки завантажена втомою та переживаннями під горлечко, що не наважувалася розпочати розпакування – як комора, в яку хаотично напхали різний мотлох і тепер він тисне на зачинені двері з того боку» [10, 212].

Таким чином, увазі аудиторії запропоновано актуальний пережитий автором досвід – *життя в умовах повномасштабної війни в Україні* – репрезентований у вигляді об'єднаних в єдину збірку щоденникових записів, що розкривають сукупний, водночас дискретний образ воєнної реальності, – *відвертний, болучий, трагічний*.

Висновки та перспективи дослідження.

Аналіз обраної для дослідження збірки щоденникових записів про мандрівку до Маріуполя часу повномасштабної війни продемонстрував, що комунікант як учасник подій використав потенціал наративного викладу, аби поділитися з масовою аудиторією суб'єктивним баченням повномасштабної війни в Україні. Наративізація надала можливість систематизувати, «структурувати» необхідний документальний матеріал, встановити комунікаційні орієнтири (оповідні межі для сприймання аудиторією окреслених подій), водночас, без нав'язування «жорстких» конструкцій про пережитий досвід війни (адже читачам надається свобода щодо пошуку смислів та значень подій), поступово розкрити сутність подій, які пережив автор, жителі Маріуполя та українське суспільство в цілому.

Ми переконані: сучасна документалістика про повномасштабну війну в Україні лише набирає обертів, буде розвиватися, розширюватися, увиразнюватися, використовуватиме потенціал різних оповідних форм та демонструватиме

інтерсуб'єктивне уявлення про цей болісний, трагічний досвід боротьби за перемогу, що видається нам перспективним для майбутніх наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волосянко І. До питання жанрової специфіки сучасної прози про війну на Сході України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. № 2 (72) Т. 33. С. 94–100. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/2_2022/part_2/15.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
2. Галич О. Щоденник як мемуарний жанр. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. 2013. № 3. С. 31–36.
3. Герасименко Н. Нон-фікшн у сучасній літературі: перевага чи недолік? (на матеріалі творів Б. Гуменюка «Блокпост», М. Матіос «Приватний щоденник...», Н. Розлуцького «Нотатник мобілізованого»). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2020. № 16. С. 16–22. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/535/506> (дата звернення: 15.11.2022).
4. Герасименко Н. Новий герой сучасної воєнної прози (на матеріалі книжок про Майдан та війну на Донбасі). *Слово і Час*. 2020. № 2 (710). С. 55–67. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/969/870> (дата звернення: 15.11.2022).
5. Герасименко Н. Ще болить: посттравматичний синдром комбатантів у сучасній воєнній прозі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. № 3 (71). С. 79–89. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/part_2/16.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
6. Кулінська Я. Концепт non-fiction у сучасній воєнній літературі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. № 3 (71). С. 55–60. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_3/12.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
7. Насмінчук І. Особистісний вимір війни у хроніках від Станіслава Асєєва. *Образ*. 2020. №1 (33). С. 21–29. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/79788/1/Nasminchuk_Obraz_1_2020.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
8. Червінчук А. Автор-учасник подій у сучасній українській воєнній документалістиці (на прикладі серії книг «Звіт за серпень'14, «Львівський щоденник», «Савур-Могिला»). *Діалог: Медіастудії*. 2018. Вип. 24. С. 265–274. URL: <http://dms.onu.edu.ua/article/view/137322/163345> (дата звернення: 15.02.2020).
9. Червінчук А. Феномен війни в інформаційному просторі України 2015–2018 рр. (за матеріалами воєнної документалістики): Монографія. Одеса: Видавець С. Л. Назарчук, 2021. 252 с.
10. Шишацький Є. Мандрівка до потойбіччя. Маріуполь. Харків: ФОЛІО, 2022. 223 с.

UDC 070: 82-94 (477)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2022.28.268490>

Documentary narrative of the communicator as a way of understanding and representing military reality (on the example of the collection by E. Shishatskyi «A journey to the afterlife. Mariupol»)

Alina Chervinchuk,

Senior Lecturer at the Department of Journalism,
Advertising and Media Communications
Faculty of Journalism, Advertising and Publishing
Odessa I. I. Mechnikov National University
e-mail: alinachervinchuk@gmail.com

The article emphasizes that modern Ukrainian military documentary literature is developing at a fast pace, which is due to the modern social context – a full-scale war in Ukraine due to the invasion of the Russian Federation. A long stay in wartime conditions requires understanding, evaluation of events, actualization and explanation for both Ukrainian and foreign audiences, which explains the authors' interest in this way of reflecting wartime reality.

The research focuses on identifying the potential of the narrative method of organizing material in documentary collections about the war in Ukraine. It is emphasized that the specificity of understanding the military reality and its representation by the authors depends on the status of the communicator as an author-observer of the events and the author-participant of the events. If the authors-observers of the events are clearly aware of their communication intentions to achieve specific communication effects (in particular, influence on public opinion), then the participating authors first of all strive to actualize the personal experience of specific events, to think about it, to share it with the audience, to reflect.

It was revealed that the collection of E. Shishatskyi «Journey to the Beyond. Mariupol» in the form of «diary entries» – demonstrates the subjective experience of the author, which he experienced during a trip to Mariupol with a volunteer mission, – to help his relatives and countrymen. The experience gained had a significant impact on the author's value orientations, because he retrospectively spoke about the obstacles he encountered on his way and which he was unable to overcome, about the peculiarities of adaptation to the new reality – the military.

Keywords: war in Ukraine, war documentary, military reality, author's communicative intentions, narrative.

REFERENCES:

1. Volosianko, I. (2022). Do pytannya zhanrovoy spetsyfyky suchasnoy prozy pro viinu na Skhodi Ukrainy [On the issue of genre specificity of modern prose about the war in Eastern Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. Seria: Filologia. Journalistika. Issue 2 (72). Vol. 33. pp. 94–100. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/2_2022/part_2/15.pdf (accessed: 15.11.2022). [In Ukrainian].

2. Halych, O. (2013). Shchodennyk yak memuarnyy zhanr [Diary as a memoir genre]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. Filohichni nauky. Issue 3. pp. 31–36. [In Ukrainian].
3. Herasymenko, N. (2020). Non-fikshn u suchasni literaturi: perevaha chy nedolik? (na materialy tvoriv B. Humeniuka «Blokpost», M. Matios «Pryvatnyi shchodennyk...», N. Rozlutskoho «Notatny mobilizovanoho») [Non-fiction in contemporary literature: advantage or disadvantage? (a study of «Checkpoint» by B. Humenyuk, «Private diary...» by M. Matios, «Serviceman's notebook» by N. Rozlutskyi)]. *Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii*. Issue 16. pp. 16–22. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/535/506> (accessed: 15.11.2022). [In Ukrainian].
4. Herasymenko, N. (2020). Novyi heroi suchasnoi voiennoi prozy (na materialy knyzhok pro Maidan ta viynu na Donbasi) [A new hero of modern military prose (based on the material of books about the Maidan and the war in Donbas)]. *Slovo i Chas*. Issue 2(710). pp. 55–67. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/969/870> (accessed: 15.11.2022). [In Ukrainian].
5. Herasymenko, N. (2021). Shche bolyt: posttravmatychnyi syndrom kombatantiv u suchasni voienni prozi [It still hurts: the post-traumatic syndrome of combatants in modern war fiction]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka. Issue 3(71). pp. 79–89. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/part_2/16.pdf (accessed: 15.11.2022). [In Ukrainian].
6. Kulinska, Ya. (2021). Kontsept non-fiction u suchasni voienni literaturi [Non-fiction concept in modern military literature]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka. Issue 3(71). pp. 55–60. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_3/12.pdf (accessed: 15.11.2022). [In Ukrainian].
7. Nasminchuk, I. (2020). Osobystisnyi vymir viiny u khronikakh vid Stanislava Asieieva [A personal dimension of the war in the chronicles by Stanislav Aseev]. *Obraz*. Issue 1. pp. 21–29. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/79788/1/Nasminchuk_Obraz_1_2020.pdf (accessed: 15.11.2022). [In Ukrainian].
8. Chervinchuk, A. (2018). Avtor-uchasnyk podiy u suchasni ukrainskiy voienniy dokumentalistytsi (na prykladi serii knyh «Zvit za serpen'14», «Ilovaysky shchodennyk», «Savur-Mohyla») [Author-participant in modern Ukrainian military documentary (on the example of a series of books «Zvit za serpen'14», «Ilovaysky schodennik», «Savur-Mohyla»)]. *Dialoh: Mediastudii*. Issue 24. pp. 265–274. URL: <http://dms.onu.edu.ua/article/view/137322/163345> (accessed: 15.11.2022). [In Ukrainian].
9. Chervinchuk, A. (2021). Fenomen viyny v informatsynomu prostori Ukrainy 2015–2018 rr. (za materialamy voiennoi dokumentalistyky) [The phenomenon of war in the information space of Ukraine 2015–2018 (on the example of military documentaries materials)]: monohrafiia. Odesa: Vydavets S. L. Nazarchuk. [In Ukrainian].
10. Shyshatskyi Ye. (2022). Mandrivka do potoibichchia. Mariupol [A journey to the afterlife. Mariupol]. Kharkiv: FOLIO. [In Ukrainian].